

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПСИХОЛОГІЇ**

Кафедра історії та філософії

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА

Статус дисципліни	<u>обов'язкова</u>
Рівень вищої освіти	<u>перший (бакалаврський)</u>
Ступінь вищої освіти	<u>бакалавр</u>
Галузь знань	<u>08 «Право»</u>
Спеціальність	<u>081 «Право»</u>
Освітня програма	<u>«Право»</u>
Форми здобуття вищої освіти	<u>очна (денна), заочна</u>
Мова викладання	<u>українська</u>
Форма підсумкового контролю	<u>залік, екзамен</u>

Київ - 2024 рік

УДК

Розробник(и):

Ольга СТАРИЦЬКА – доцент кафедри історії та філософії ННІПП Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Наталія МОЗОЛЬ – доцент кафедри історії та філософії ННІПП Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Ольга НАЗАРЕНКО – старший викладач кафедри історії та філософії ННІПП Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук.

Рецензенти:

Ніна ТРОЦЮК – кандидат юридичних наук, доцент, заступник декана з навчально-організаційної роботи Юридичного факультету Національного авіаційного університету;

Денис ТИХОМИРОВ – доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри теорії, історії та філософії права Національної академії внутрішніх справ.

Обговорено та схвалено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ
____.____.2024 року, протокол № ____

Гарант освітньої програми:

Альона ЛУКАШЕНКО – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри публічного управління та адміністрування Національної академії внутрішніх справ.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є система всієї юриспруденції як єдиної самостійної, цілісної фундаментальної науки, що спрямована на вивчення загальних та специфічних закономірностей виникнення, розвитку та функціонування держави та права, їх інституцій, поняття, сутності та змісту об'єктивного і суб'єктивного права, системи права та законодавства, процесу правотворчості, реалізації суб'єктами норм права в складних правових відносинах, поняття, видів правової поведінки та юридичної відповідальності.

Мета та завдання навчальної дисципліни. Метою викладання навчальної дисципліни «Теорія держави та права» є набуття здобувачем вищої освіти вмінь і навичок стосовно питань (проблем), що пов'язані із закономірностями виникнення, розвитку та функціонування державно-правових явищ в суспільстві, озброїти майбутніх фахівців-юристів науково обґрунтованими формами і методами роботи в нормотворчій діяльності, при здійсненні систематизації чинного законодавства, у процесі правореалізаційної діяльності, в узагальненні юридичної практики, у проведенні профілактичної, оперативно-розшукової, виховної роботи та інших практичних діях.

Основними завданнями вивчення навчальної дисципліни «Теорія держави та права» є формування у майбутніх юристів загальних знань про державу та право, а також оволодіння юридичною термінологією, формування високого рівня професійної правосвідомості та правової культури.

Пререквізити: Юридична деонтологія; Історія держави та права; Історія держави та права зарубіжних країн; Філософія права; Соціологія права; Політологія, Юридична логіка; Судова психіатрія.

Постреквізити: Конституційне право; Міжнародно-правові стандарти з прав людини; Кримінальне право; Адміністративне право; Адміністративна діяльність; Кримінально-процесуальне право; Цивільне право; Цивільно-процесуальне право; Сімейне право; Криміналістика; Оперативно-розшукова діяльність.

Програмні компетентності (інтегральні, загальні та фахові) відповідно до освітньо-професійної програми підготовки здобувачів ступеня бакалавр:

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у галузі професійної правничої діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування правових доктрин, принципів і правових інститутів і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності.

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК7. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК13. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя..

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК):

СК1. Здатність застосовувати знання з основ теорії та філософії права, знання і розуміння структури правничої професії та її ролі у суспільстві.

СК2. Здатність аналізувати ретроспективи розвитку правових явищ та процесів у контексті їх впливу на сучасну правову систему.

СК8. Здатність застосовувати правові принципи та доктрини.

СК12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.

СК13. Здатність до критичного та системного аналізу правових явищ.

Програмні результати навчання.

РН 3. Проводити збір і інтегрований аналіз матеріалів з різних джерел.

РН 18. Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.

РН 19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

РН 20. Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.

РН 11. Мати базові навички риторики.

Знання, уміння, навички. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні:

Знати:

- основи методології в пізнанні державно-правових явищ;
- основні закономірності процесу виникнення держави та права;
- сутність і головні ознаки держави;
- основні підходи до типології держав;
- відмінність між державною та політичною владою;
- види функцій та форми держави;
- поняття та ознаки правової держави;
- сутність права, його ознаки та функції, сучасні підходи до праворозуміння;
- види форм (джерел) права;
- поняття, структуру та види норм права;
- сутність і співвідношення системи права та системи законодавства;
- поняття, ознаки та види правових відносин;
- сутність правотворчості;
- специфіку реалізації та тлумачення норм права;
- механізм правового регулювання суспільних відносин;

- поняття та типологію правової поведінки;
- склад і види правопорушень, принципи юридичної відповідальності, а також місце й роль правоохоронних органів у боротьбі з правопорушеннями та у їх профілактиці;
- поняття й основні принципи законності, співвідношення законності та правопорядку;
- сутність правової культури та правової свідомості;
- поняття та класифікацію правового статусу особи;
- основні правові системи сучасності.

Вміти:

- вільно володіти основними категоріями теорії держави та права, правильно застосувати їх при оцінюванні конкретних ситуацій;
- характеризувати державу як політико-правове явище;
- орієнтуватися в джерелах права, вміти вільно їх тлумачити;
- відрізняти правові відносини від інших видів суспільних відносин;
- аналізувати норми права, застосовуючи методи пізнання державно-правових явищ;
- правильно реалізовувати норми права в різних життєвих ситуаціях;
- реалізовувати на практиці вимоги законності та правопорядку;
- критично оцінювати явища правової системи.

Навички:

- здійснювати власні наукові дослідження з проблем, що входить до предмету початкової дисципліни;
- формувати власні поняття та орудувати ними;
- розуміти та давати оцінку науковим правовим проблемам;
- формувати правові висновки, пропозиції, рекомендації.

Структура навчальної дисципліни:

Тема 1. Предмет, метод та функції теорії держави та права.

Предмет теорії держави та права. Метод теорії держави та права. Методологія теорії держави та права. Функції теорії держави та права.

Тема 2. Поняття, походження і сутність держави.

Основні теорії виникнення держави (міфологічна теорія, теологічна теорія, патріархальна теорія, насильницька теорія, психологічна теорія, органічна теорія, марксистська (матеріалістична) теорія, теорія інцесту (кровозмішення)). Поняття та ознаки держави. Сутність держави. Державотворення. Теорії та форми визнання. Типологія держав. Формаційний та цивілізаційний підходи. Держава загального благоденства. Соціальна держава. Правова держава. Теорія анархічної держави.

Тема 3. Держава і політична система суспільства.

Поняття суспільства та його структура. Громадянське суспільство. Влада як соціальний інститут. Поняття та співвідношення політичної та державної влад.

Державна влада та особистість. Влада та соціальні норми первісному суспільству. Мононорми. Табу. Традиція. Звичай. Правовий звичай. Звичаєве право.

Тема 4. *Форми держави.*

Форма держави. Форма державного правління. Монархія. Абсолютна монархія. Обмежена монархія. Республіка. Аристократична республіка. Демократична республіка. Президентська республіка. Парламентська республіка. Змішана республіка. Форма державного устрою. Унітарна держава. Федерація. Конфедерація. Імперія. Форма державно-правового режиму. Демократичний державно-правовий режим. Антидемократичний державно-правовий режим.

Тема 5. *Функції та механізм держави.*

Поняття функцій держави. Взаємозв'язок і взаємозалежність функцій держави, їх розвиток на різних етапах розвитку держави. Класифікація функцій держави. Внутрішні та зовнішні функції держави. Постійні і тимчасові функції держави. Форми і методи здійснення функцій держави. Поняття механізму держави. Механізм держави як система державних організацій. Поняття державного апарату, його співвідношення з механізмом держави. Принцип розподілу влад і структура державного апарату. Органи правопорядку в структурі механізму держави та їх роль у здійсненні державних функцій. Основні напрямки удосконалення організації та діяльності механізму Української держави.

Тема 6. *Поняття, походження та розвиток права.*

Причини виникнення права. Мононорми. Табу. Правові звичаї. Праворозуміння. Підхід до розуміння права. Природно-правовий підхід до розуміння права. Позитивістський підхід до розуміння права. Соціологічний підхід до розуміння права. Інтегративний підхід до розуміння права.

Тема 7. *Об'єктивне право: поняття, ознаки, принципи, структура.*

Об'єктивне право. Суб'єктивне право. Матеріальне право. Процесуальне право. Публічне право. Приватне право. Регулятивне право. Охоронне право. Сутність права. Цінність права. Принципи права. Функції права.

Тема 8. *Правотворчість та форми (джерела) права.*

Правоутворення. Правотворчість. Законотворчість. Законодавчий процес. Джерела права. Правовий звичай. Правовий прецедент. Нормативно-правовий акт. Нормативний договір. Правова доктрина. Релігійні тексти. Закон. Підзаконний нормативно-правовий акт. Дія нормативно-правового акту.

Тема 9. *Норми права та інші соціальні норми.*

Естетичні норми. Звичай. Норми-звичаї. Звичаєве право. Звичай ділового обороту. Корпоративні норми. Соціальні норми. Норми моралі. Норми права. Релігійні норми. Технічні норми. Економічні норми. Екологічні норми. Політичні норми. Етичні норми. Соціальне регулювання. Нормативне регулювання. Обмеження. Покарання.

Тема 10. *Система права та система законодавства.*

Норма права. Інститут права. Підгалузь права. Галузь права. Система права. Нормативно-правовий акт. Система законодавства. Галузь законодавства.

Систематизація нормативно-правових актів. Кодифікація. Інкорпорація. Консолідація. Соціальні норми. Норми моралі. Норми звичаї. Норми традиції. Корпоративні норми. Релігійні норми. Технічні норми. Норма права. Структура (елементи) норми права. Гіпотеза. Диспозиція. Санкція. Ефективність норм права.

Тема 11. *Форми реалізації права.*

Норма права. Реалізація норм права. Дотримання. Виконання. Використання. Правозастосування. Стадії застосування норм права. Вимоги правильного застосування норм права. Правозастосовний акт.

Тема 12. *Тлумачення норм права.*

Тлумачення норм права. Цілі тлумачення. Види тлумачення. Офіційне та неофіційне тлумачення норм права. Способи тлумачення норм права. Акт тлумачення норм права.

Тема 13. *Правові відносини.*

Правовідносини. Склад правовідносин. Зміст правовідносин. Суб'єктивне право. Юридичний обов'язок. Суб'єкти правовідносин. Правосуб'єктність. Дієздатність. Деліктоздатність. Правочиноздатність. Правовий статус особи та громадянина. Гарантії прав, свобод і обов'язків громадянина. Об'єкти правовідносин. Юридичні факти. Фікції. Презумпції. Преюдиція. Правова аксіома.

Тема 14. *Правова поведінка.*

Правова поведінка. Правомірна поведінка. Види правомірної поведінки. Протиправна поведінка. Правопорушення. Зловживання правом. Склад правопорушення. Злочин. Проступок.

Тема 15. *Правова свідомість та правова культура.*

Правова свідомість. Правова культура. Правові почуття. Правові звички. Правові традиції. Правова ідеологія. Правова психологія. Правове виховання. Правова соціалізація. Правове навчання. Правова агітація. Правова пропаганда. Правова освіта. Деформація правосвідомості. Правовий інфантилізм. Правовий ідеалізм. Правова демагогія. Правовий нігілізм.

Тема 16. *Юридична відповідальність.*

Соціальна відповідальність. Юридична відповідальність. Перспективна юридична відповідальність. Ретроспективна юридична відповідальність. Кримінальна відповідальність. Адміністративна відповідальність. Цивільно-правова відповідальність. Матеріальна відповідальність. Дисциплінарна відповідальність. Підстави юридичної відповідальності. Стадії юридичної відповідальності.

Тема 17. *Державна дисципліна, законність та правопорядок.*

Закон. Правова законність. Демократія. Принципи правової законності. Гарантії правової законності. Режим. Публічна безпека. Суспільний порядок. Правопорядок. Зміст правопорядку. Структура правопорядку. Принципи і функції правопорядку. Громадський порядок. Державна дисципліна.

Тема 18. *Правове регулювання та його механізм.*

Правовий вплив. Види (форми) правового впливу. Правове регулювання. Предмет правового регулювання. Методи правового регулювання. Способи правового регулювання. Типи правового регулювання. Стадії правового регулювання. Механізм правового регулювання.

Тема 19. *Правовий статус особи.*

Правовий статус. Загальний правовий статус. Спеціальний правовий статус. Особа. Особистість. Громадянин. Людина. Права. Свободи. Гарантії прав людини. Покоління прав людини.

Тема 20. *Правова система: поняття, характеристика елементів.*

Правова система. Правова сім'я. Статичні елементи правової системи. Динамічні елементи правової системи. Типологізація правових систем. Порівняльне правознавство.

Тема 21. *Основні правові системи сучасності.*

Романо-германська правова сім'я. Англо-американська правова сім'я. Мусульманське право. Далекосхідне право. Звичаєве африканське право. Іудейське право. Скандинавська правова система.

На вивчення навчальної дисципліни заплановано 180 годин 6 кредитів ECTS.

Консультативну допомогу бакалаври можуть отримати у науково-педагогічних працівників кафедри історії та філософії ННПП (за затвердженим графіком проведення консультацій) або звернувшись з письмовим запитом на електронну пошту за адресою **kidp@ukr.net**